

2. Para, Banka ve Sermaye Piyasası

Para, Banka

2003 yılı başında, yıl içinde uygulanacak olan para politikası stratejisi açıklanmıştır. Para politikasının 2002 yılında olduğu gibi 2003 yılında da fiyat istikrarı temel amacı çerçevesinde oluşturulacağı, temel para politikası aracı olan kısa vadeli faiz oranlarının sadece ve sadece enflasyon hedefine ulaşmak amacıyla etkin olarak kullanılacağı bildirilmiştir. Enflasyon hedeflemesine geçilene kadar 2002 yılında olduğu gibi örtük enflasyon hedeflemesi stratejisine devam edileceği, kısa dönemli faiz oranlarının gelecek dönem enflasyonuna odaklı olarak belirleneceği ve para tabanının yine ek bir çapa işlevi göreceği belirtilmiştir.

Uluslararası Para Fonu'na 5 Nisan 2003 tarihinde verilen stand-by anlaşmasının 4. gözden geçirmesine ilişkin niyet mektubunda para politikasının amacının enflasyonu % 20'ye indirmek olduğu ifade edilerek, 2003 yılı için % 5 oranındaki reel büyüme tahmini ve % 20 oranındaki yıl sonu enflasyon hedefi ile uyumlu üçer aylık bir para tabanı programı geliştirilmiştir. Para tabanı talebinde önemli kaymalar olması halinde parasal hedeflerin değiştirilmesi kararlaştırılmıştır. 2002 yılı sonunda geçilmesi planlanmış olan resmi enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmesine ilişkin kesin tarihin, iç ve dış piyasalardaki beklentilere bağlı olarak yeni bütçenin onaylanması sonrasında belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Resmi enflasyon hedeflemesi rejimine geçildiğinde para programına ilişkin performans kriterlerinin yeniden gözden geçirileceği bildirilmiştir.

Bu çerçevede 30 Nisan, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık 2003 tarihleri itibarıyla para tabanı ve net iç varlıklar için üst sınırlar, net uluslar arası rezervler için alt sınırlar konmuştur. Net iç varlıklara ilişkin hedeflerin bütün dönemler için gösterge niteliğinde, para tabanına ve net uluslar arası rezervlere ilişkin hedeflerin ise 30 Haziran 2003 tarihine kadar (bu tarihte dahil olmak üzere) performans kriteri niteliğinde diğer dönemlerde ise gösterge niteliğinde değer olarak takip edilmesi kararlaştırılmıştır.

5 Nisan 2003 tarihli 4. gözden geçirmeye ilişkin niyet mektubunda Nisan 2003 ve Haziran 2003 sonu için belirlenen para tabanı ve net uluslar arası rezervlere ilişkin performans kriteri ve net iç varlıklara ilişkin gösterge niteliğindeki hedefler tutturulmuştur.

5 Nisan 2003 tarihli niyet mektubu ile Eylül 2003 ve Aralık 2003 sonu için para tabanı ve net uluslar arası rezervlere ilişkin konulmuş olan gösterge niteliğindeki hedefler, 25 Temmuz 2003 tarihli 5. gözden geçirmeye ilişkin niyet mektubu ile performans kriteri niteliğine dönüştürülmüştür. Eylül ayı sonu itibariyle söz konusu hedefler tutturulmuştur.

31 Ekim 2003 tarihli 6. gözden geçirmeye ilişkin niyet mektubu ile performans ve gösterge niteliğindeki kriterlere ilişkin Aralık 2003 sonu hedefleri revize edilmiştir.

Performans kriteri niteliğinde belirlenen Aralık 2003 sonu para tabanı üst sınırı, enflasyondaki düşüş ve artan güven ortamına bağlı olarak Türk Lirası talebindeki artış gözönüne alınarak 14.300 trilyon Türk Lirası'ndan 14.900 trilyon Türk Lirası'na yükseltilmiştir.

Performans kriteri niteliğinde belirlenen Aralık 2003 sonu net uluslar arası rezervler alt sınırı, yoğun döviz alışları ile Merkez Bankası rezervlerinin program öngörülerinin üzerinde güçlenmesi ve güçlü rezerv pozisyonunun korunması gözönüne alınarak (eksi) - 6.000 milyon dolardan (eksi) - 2.000 milyon dolara yükseltilmiştir.

Gösterge niteliğinde belirlenen Aralık 2003 sonu net iç varlıklar sınırı, para tabanı ve net uluslar arası rezervlerde yapılan değişiklikler nedeniyle 34.200 trilyon Türk Lirası'ndan 28.400 trilyon Türk Lirası'na düşürülmüştür.

Aralık ayı sonunda söz konusu hedefler tutturulmuştur. Para tabanı üst sınırın altında 14.657 trilyon TL, net uluslar arası rezervler alt sınırın üzerinde (eksi) - 536 milyon dolar, net iç varlıklar da üst sınırın altında 25.997 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo 53).

Merkez Bankası 2002 yılında enflasyon hedeflemesine yönelik güçlendirilmiş ekonomik veri tabanları ve raporlama paketlerini, enflasyon tahmin sistemlerinin geliştirilmesini ve üç aylık temel bir makroekonomik modelin hazırlanmasını içeren kurumsal ve teknik hazırlıklarını tamamlamıştır. Ancak bununla birlikte, 2003 yılında gerekli koşulların bir kısmı yerine getirilemediği için enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçilememiştir. Enflasyon hedeflemesine ilişkin önko-

şulların yerine getirilmesine yönelik çabalar devam ettirilmiş, enflasyon tahmini ve modellemesinin daha da geliştirilmesini içeren teknik hazırlıklarda ilerleme kaydedilmiştir.

Tablo 53: Para Politikası Hedefleri

Net İç Varlıklar		(Üst Sınır, Trilyon TL)
	Hedef (1)	Hedef (2)
		Gerçekleşme
30 Nisan 2003	32.800(G)	30.951
30 Haziran 2003	34.100(G)	29.395
30 Eylül 2003	33.800(G)	22.968
31 Aralık 2003	34.200(G)	28.400(G)
Para Tabanı		(Üst Sınır, Trilyon TL)
	Hedef (1)	Hedef (2)
		Gerçekleşme
30 Nisan 2003	12.800(P)	11.883
30 Haziran 2003	13.200(P)	13.039
30 Eylül 2003 (3)	14.100(G) (P)	13.877
31 Aralık 2003 (3)	14.300(G) (P)	14.900(P)
Net Uluslararası Rezervler		(Alt Sınır, Milyon \$)
	Hedef (1)	Hedef (2)
		Gerçekleşme
30 Nisan 2003	-6.500(P)	-5.996
30 Haziran 2003	-7.000(P)	-3.865
30 Eylül 2003 (3)	-6.000(G) (P)	1.504
31 Aralık 2003 (3)	-6.000(G) (P)	-2.000(P)

Kaynak: HM

(1): 5 Nisan 2003 tarihli Niyet Mektubu.

(2): 31 Ekim 2003 tarihli Niyet Mektubu.

(3): 5 Nisan 2003 tarihli Niyet Mektubu ile Eylül 2003 ve Aralık 2003 sonu için para tabanı, net uluslararası rezervler ve net iç varlıklara ilişkin gösterge niteliğinde hedefler konulmuş, 25 Temmuz 2003 tarihli Niyet Mektubunda ise yılın ikinci yarısına ilişkin para tabanı ve net uluslararası rezervlere ilişkin hedefler performans kriteri niteliğine dönüştürülmüştür.

2003 yılında da kısa vadeli faiz oranları para politikası uygulamalarında enflasyon bekleyişlerini yönlendirmek ve fonlama maliyetini belirlemek amacıyla Merkez Bankası tarafından etkin bir şekilde kullanılmıştır. Maliyet yönlü enflasyonist baskının ortadan kalkması, geleceğe yönelik enflasyon beklentilerinin iyileşmesi ve mali disiplinin kararlılıkla sürdürülmesine bağlı olarak Merkez Bankası 25 Nisan, 4 Haziran, 16 Temmuz, 6 Ağustos, 18 Eylül ve 15 Ekim 2003 tarihlerinde olmak üzere 6 defa kısa vadeli faiz oranlarını indirmiştir. Bu indirimler sonucu, Nisan ayı içinde % 44 olan gecelik borçlanma faiz oranı ile % 51 olan borç verme faiz oranı sırasıyla % 26 ve % 31'e düşürülmüştür.

Bütün bu gelişmeler sonucu, 2003 yılı sonunda dolaşımdaki para 2002 yılına göre % 40,5'lik artışla 10.128,7 trilyon TL'ye, mevduat bankalarındaki vadesiz mevduat % 62,3'lük artışla 11.434,1 trilyon TL'ye yükselirken, Merkez Bankası'ndaki mevduat % 56,2'lik düşüşle 1,4 trilyon TL'ye gerilemiştir. Reel olarak dolaşımdaki para % 23,4, vadesiz mevduat % 42,5 artarken, Merkez Bankası'ndaki mevduat % 61,6 gerileme göstermiştir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 % 51,2'lik artışla 21.564,1 trilyon TL'ye yükselirken, reel olarak % 32,7 artmıştır (Tablo 54).

Tablo 54: Para Arzı (M1)

Yıllar	Dolaşımdaki Para		Vadesiz Mevduat		Merkez Bankası'ndaki Mevduat		M1	
	Milyar TL	Değişim (%)	Milyar TL	Değişim (%)	Milyar TL	Değişim (%)	Milyar TL	Değişim (%)
1997	641.707	-	736.641	-	256	-	1.378.604	-
1998	1.106.023	72,4	1.177.706	59,9	445	73,8	2.284.174	65,7
1999	2.003.483	81,1	2.927.483	148,6	296	-33,5	4.931.262	115,9
2000	3.214.550	60,4	4.994.420	70,6	654	120,9	8.209.624	66,5
2001	4.801.257	49,4	6.271.522	25,6	491	-24,9	11.073.270	34,9
2002	7.208.863	50,1	7.046.747	12,4	3.249	561,7	14.258.860	28,8
2003	10.128.670	40,5	11.434.056	62,3	1.422	-56,2	21.564.149	51,2

Kaynak: TCMB

M2 para arzının alt kalemi olan vadeli mevduatlar % 26,5'lik artışla 59.358,8 trilyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 11,1 artmıştır. Geniş tanımlı para arzı M2 % 32,2'lik artışla 80.922,9 trilyon TL olmuştur. M2 para arzında reel olarak % 16,1'lik artış meydana gelmiştir (Tablo 55).

Tablo 55: Para Arzı (M2)

Yıllar	M1	Vadeli Mevduat	Değişim (%)	(Milyar TL)	
				M2	Değişim (%)
1997	1.378.604	3.885.925	-	5.264.529	-
1998	2.284.174	8.572.589	120,6	10.856.763	106,2
1999	4.931.262	17.664.799	106,1	22.596.061	108,1
2000	8.209.624	24.602.939	39,3	32.812.563	45,2
2001	11.073.270	35.912.717	46,0	46.985.987	43,2
2002	14.258.860	46.936.415	30,7	61.195.275	30,2
2003	21.564.149	59.358.787	26,5	80.922.936	32,2

Kaynak: TCMB

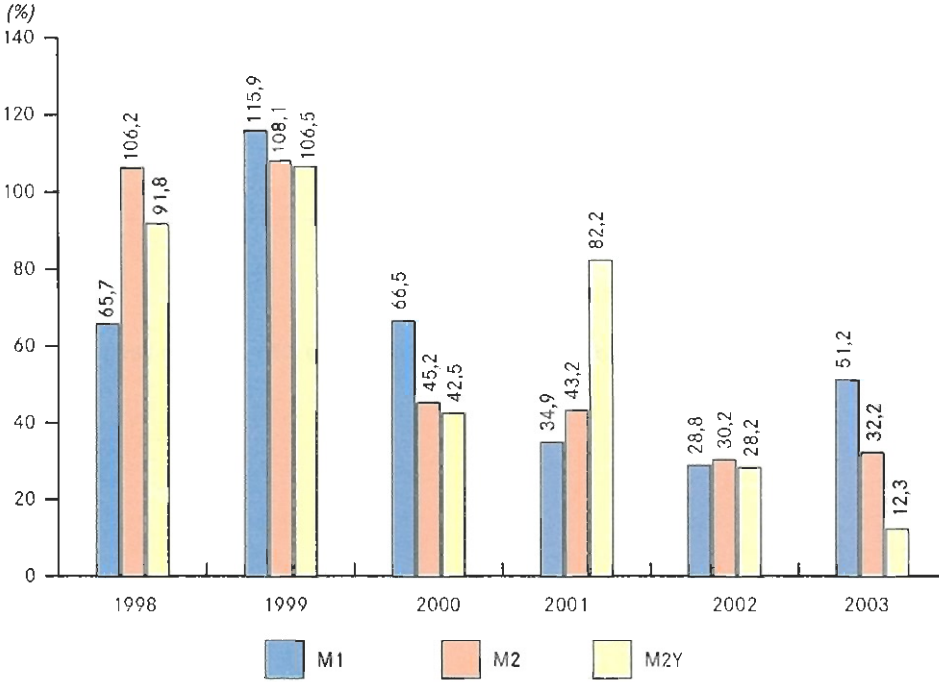
M2Y para arzı % 12,3'lük artışla 149.854,8 trilyon TL'ye, M3 para arzı % 34,4'lük artışla 86.565 trilyon TL'ye yükselmiştir. Reel olarak M2Y % 1,4 azalırken, M3 % 18 artmıştır (Tablo 56).

Tablo 56: Parasal Gelişmeler

					(Milyar TL)		
	2000	2001	2002	2003	Değişim (%)		
Emisyon Hacmi	3.772.411	5.328.876	7.635.622	10.675.528	41,3	43,3	39,8
M1 Para Arzı	8.209.624	11.073.270	14.258.860	21.564.149	34,9	28,8	51,2
Dolaşımdaki Para	3.214.550	4.801.257	7.208.863	10.128.670	49,4	50,1	40,5
Vadesiz Ticari Mevduat	2.054.864	3.100.924	3.784.167	5.580.690	50,9	22,0	47,5
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	910.559	1.484.723	2.064.685	3.719.120	63,1	39,1	80,1
Vadesiz Diğer Mevduat	2.028.997	1.685.875	1.197.875	2.134.246	-16,9	-28,9	78,2
Merkez Bankası Mevduatı	654	491	3.249	1.422	-24,9	561,7	-56,2
M2 Para Arzı	32.812.563	46.985.987	61.195.275	80.922.936	43,2	30,2	32,2
Vadeli Ticari Mevduat	3.591.241	4.621.320	8.261.003	9.184.744	28,7	78,8	11,2
Vadeli Tasarruf Mevduatı	17.113.342	25.774.229	32.614.228	41.396.994	50,6	26,5	26,9
Vadeli Diğer Mevduat	3.898.356	5.517.168	6.061.184	8.777.049	41,5	9,9	44,8
M2Y Para Arzı	57.167.429	104.132.803	133.450.273	149.854.800	82,2	28,2	12,3
Döviz Tevdiat Hesabı	24.354.866	57.146.816	72.254.998	68.931.864	134,6	26,4	-4,6
M3 Para Arzı	34.479.701	50.587.717	64.399.837	86.565.043	46,7	27,3	34,4

Kaynak: TCMB

Grafik 15: Para Arzı Değişimleri

Bankalardaki Türk Lirası cinsinden toplam mevduat % 34,4'lük artışla 75.677,1 trilyon TL'ye yükselirken, döviz tevdiat hesapları % 4,6'lık düşüşle 68.931,9 trilyon TL'ye gerilemiştir. Reel olarak Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 18 artarken, döviz tevdiat hesapları % 16,2 azalmıştır (Tablo 57-58).

Tablo 57: Mevduat Bankalarındaki Mevduat (1)

	2000	2001	2002	2003	(Milyar TL) Değişim (%)		
					2001	2002	2003
Tasarruf Mevduatı	18.023.901	27.258.952	34.678.913	45.116.114	51,2	27,2	30,1
Vadeli	17.113.342	25.774.229	32.614.228	41.396.994	50,6	26,5	26,9
Vadesiz	910.559	1.484.723	2.064.685	3.719.120	63,1	39,1	80,1
Ticari Mevduat	5.646.105	7.722.244	12.045.190	14.765.434	36,8	56,0	22,6
Vadeli	3.591.241	4.621.320	8.261.003	9.184.744	28,7	78,8	11,2
Vadesiz	2.054.864	3.100.924	3.784.187	5.580.690	50,9	22,0	47,5
Resmi Mevduat	1.256.923	2.737.446	2.311.037	4.884.231	117,8	-15,6	111,3
Vadeli	315.142	732.454	1.167.562	2.397.824	132,4	59,4	105,4
Vadesiz	941.781	2.004.992	1.143.475	2.486.407	112,9	-43,0	117,4
Diğer Mevduat	5.927.353	7.203.043	7.259.059	10.911.295	21,5	0,8	50,3
Vadeli	3.898.356	5.517.168	6.061.184	8.777.049	41,5	9,9	44,8
Vadesiz	2.028.997	1.685.875	1.197.875	2.134.246	-16,9	-28,9	78,2
Toplam Mevduat	30.854.282	44.921.685	56.294.199	75.677.074	45,6	25,3	34,4

Kaynak: TCMB

(1): Yurtiçi Yerleşiklere Ait Toplam TL Mevduat.

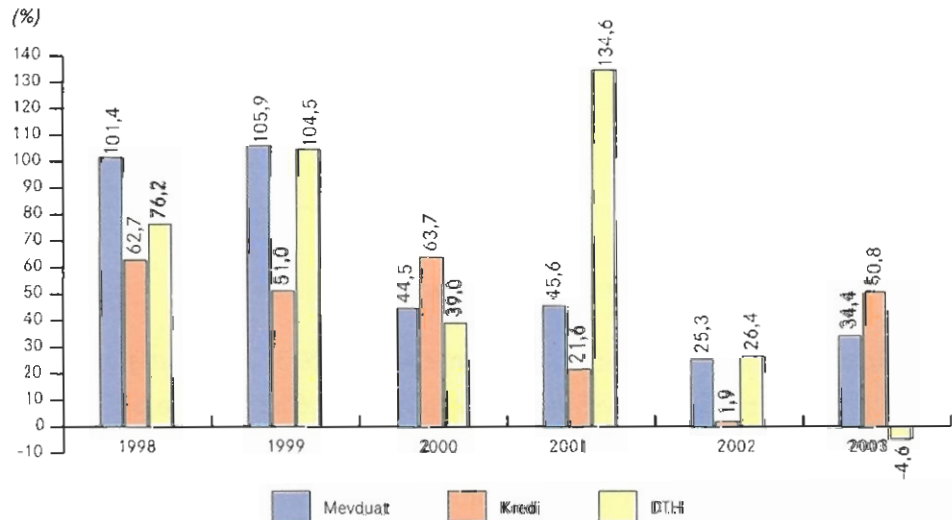
Tablo 58: Döviz Tevdiat Hesabı ve Vadeli Mevduat

Yıllar	(Milyar TL)				
	Vadeli Tasarruf Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesabı (1)	Vadeli Tasarruf Mevduatı + Döviz Tevdiat Hesabı	Vadeli Tasarruf Mevduatı (Pay %)	Döviz Tevdiat Hesabı (Pay %)
1997	2.886.946	4.864.307	7.751.253	37,2	62,8
1998	5.980.132	8.568.813	14.548.945	41,1	58,9
1999	12.741.683	17.523.249	30.264.932	42,1	57,9
2000	17.113.342	24.354.866	41.468.208	41,3	58,7
2001	25.774.229	57.146.816	82.921.045	31,1	68,9
2002	32.614.228	72.254.998	104.869.226	31,1	68,9
2003	41.396.994	68.931.864	110.328.858	37,5	62,5

Kaynak: TCMB

(1): Yurtiçi Yerleşiklere Ait Toplam YP Mevduat.

Grafik 16: Mevduat Bankalarındaki Mevduat ve Krediler ile DTH Değişim Oranları

Toplam mevduat içinde en yüksek paya sahip olan vadeli tasarruf mevduatı % 26,9'luk artışla 41.397 trilyon TL'ye, vadesiz tasarruf mevduatı % 80,1'lik artışla 3.719,1 trilyon TL'ye yükselirken, toplam tasarruf mevduatı % 30,1'lik artışla 45.116,1 trilyon TL olmuştur. Ticari mevduat % 22,6'lık artışla 14.765,4 trilyon TL'ye, resmi mevduat % 111,3'lük artışla 4.884,2 trilyon TL'ye, diğer mevduat da % 50,3'lük artışla 10.911,3 trilyon TL'ye yükselmiştir.

Mevduat bankalarının kredileri % 50,8'lik artışla 48.018,6 trilyon TL'ye yükselirken, reel olarak da % 32,4 artmıştır. Bunun içinde yer alan ticari krediler % 52,9'luk artışla 42.653,3 trilyon TL'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri de, küçük esnaf ve sanatkar kredilerindeki yüksek oranlı artışın etkisiyle % 35,9 artarak 5.365,3 trilyon TL'ye yükselmiştir. Tarımsal krediler % 24,6'lık artışla 2.948 trilyon TL, küçük esnaf ve sanatkar kredileri % 81,5'lik artışla 1.637,6 trilyon TL, konut kredileri % 10,6'lık artışla 474,8 trilyon TL, bunların dışında kalan özel ihtisas kredileri de % 20,9'luk artışla 304,9 trilyon TL olmuştur (Tablo 59).

Tablo 59: Banka Kredileri (1)

	(Milyar TL)				Değişim (%)		
	2000	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Tüm Banka Kredileri	27.273.331	34.046.973	34.909.807	51.748.279	24,8	2,5	48,2
Mevduat Bankaları Kredileri	25.688.944	31.249.115	31.845.411	48.018.584	21,6	1,9	50,8
Ticari Krediler	20.996.735	27.437.063	27.896.449	42.653.312	30,7	1,7	52,9
Özel İhtisas Kredileri	4.692.209	3.812.052	3.948.962	5.365.272	-18,8	3,6	35,9
Tarımsal Krediler	3.177.711	2.388.358	2.365.475	2.948.013	-24,8	-1,0	24,6
Küçük Esnaf ve Sanatkar Kredileri	890.787	640.181	902.123	1.637.585	-28,1	40,9	81,5
Konut Kredileri	476.901	591.502	429.281	474.788	24,0	-27,4	10,6
Diğer	146.810	192.011	252.083	304.886	30,8	31,3	20,9
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	1.584.387	2.797.858	3.064.396	3.729.695	76,6	9,5	21,7
İhracat Kredi Bankaları	599.731	1.093.395	1.139.869	1.257.871	82,3	4,3	10,4
Diğer K.Y. B. Kredileri	984.656	1.704.463	1.924.527	2.471.824	73,1	12,9	28,4
Merkez Bankası Doğrudan Kredileri	1.724	0	0	0	-	-	-
Yurtiçi Net Kredi Hacmi	27.275.055	34.046.973	34.909.807	51.748.279	24,8	2,5	48,2

Kaynak: TCMB

(1): Yurtiçi

Kalkınma ve yatırım banka kredileri % 21,7'lik artışla 3.729,7 trilyon TL'ye yükselirken, bunun içinde yer alan ihracat banka kredileri % 10,4'lük artışla 1.257,9 trilyon TL'ye, diğer kalkınma ve yatırım banka kredileri % 28,4'lük artışla 2.471,8 trilyon TL'ye yükselmiştir.

Bu değişikliklere bağlı olarak 2003 yılında kredi stoku artış oranı % 48,2 düzeyinde gerçekleşmiş, reel olarak da % 30,1 artmıştır. Irak savaşının sona ermesin-

den sonra ekonomideki ileriye dönük olumlu beklentilerin artması, faiz oranlarındaki düşüş ve Türk Lirası'nın değer kazanması kredi hacmindeki artışta etkili olmuştur. Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde bankacılık sektörünün yapısı önemli ölçüde güçlendirilmiştir. Ancak bankacılık sektörünün reel sektörün finansmanında oynadığı rol henüz yeterli düzeye gelememiş, bankalar arzu edilen kredi verme yeterliliğini kazanamamıştır.

2003 yılında Merkez Bankası döviz rezervleri % 25,9 artarak 33.639 milyon dolara, altın rezervi % 23,9 artarak 1.279 milyon dolara, bankalar ve özel finans kurumları döviz rezervleri % 34,1 artarak 14.874 milyon dolara yükselmiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler % 28,2 artarak 49.793 milyon dolar olmuştur (Tablo 60).

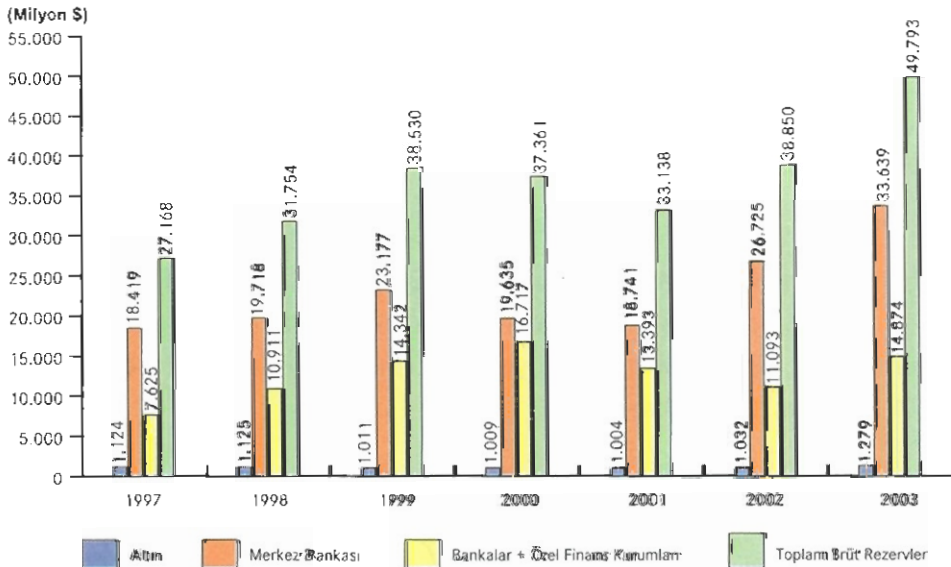
Tablo 60: Uluslararası Rezervler

(Milyon \$)

Yıllar	Brüt Döviz Rezervleri			Toplam Brüt Rezerv
	Altın	Merkez	Bankalar +	
		Bankası	Özel Finans Kurumları	
1997	1.124	18.419	7.625	27.168
1998	1.125	19.718	10.911	31.754
1999	1.011	23.177	14.342	38.530
2000	1.009	19.635	16.717	37.361
2001	1.004	18.741	13.393	33.138
2002	1.032	26.725	11.093	38.850
2003	1.279	33.639	14.874	49.793

Kaynak: TCMB

Grafik 17: Uluslararası Rezervler

2003 yılında bir önceki yıla göre ithalatta meydana gelen artış oranı Merkez Bankası döviz rezervleri artış oranından daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. İthalat ve Merkez Bankası döviz rezervlerinde meydana gelen değişimler sonucu 2002 yılında 6,2 ay olan Merkez Bankası döviz rezervlerinin ithalatı karşılama oranı, 2003 yılında 5,9 aya gerilemiştir (Tablo 61).

Tablo 61: Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

			(Milyon \$)
	T.C. Merkez Bankası		İthalatı Karşılama
Yıllar	Döviz Mevcudu	İthalat	Oranı (Ay)
1997	18.419	48.559	4,6
1998	19.718	45.921	5,2
1999	23.177	40.671	6,8
2000	19.635	54.503	4,3
2001	18.741	41.399	5,4
2002	26.725	51.554	6,2
2003	33.639	68.734	5,9

Kaynak: TCMB, DİE

Bankacılık sektörüne yönelik olarak, 15 Mayıs 2001 tarihinde açıklanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde başlatılan uygulamalara 2003 yılında devam edilmiştir. Bankacılık sektöründe 2002 yılında 54 banka faaliyet gösterirken, bu sayı 2003 yılında özel ve yabancı sermayeli ticari banka sayısındaki ikişer adet bankanın azalmasıyla 50'ye gerilemiştir. Ticaret bankalarının sayısı 40'dan 36'ya gerilerken, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı değişmeyerek 14'de kalmıştır. Ticaret bankalarının 3'ü kamu, 18'i özel, 13'ü yabancı ve 2'si Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardan oluşurken, kalkınma ve yatırım bankalarının ise 3'ü kamu, 8'i özel ve 3'ü yabancı bankalardan oluşmuştur (Tablo 62).

Tablo 62: Banka Sayısı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ticaret Bankaları	60	62	61	46	40	36
Kamu Sermayeli Bankalar	4	4	4	3	3	3
Özel Sermayeli Bankalar	35	31	28	22	20	18
Yabancı Bankalar	18	19	18	15	15	13
TMSF'ye Devredilen Bankalar	3	8	11	6	2	2
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	15	19	18	15	14	14
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Bankalar	9	13	12	9	8	8
Yabancı Bankalar	3	3	3	3	3	3
Toplam	75	81	79	61	54	50

Kaynak: TBB

2003 yılında banka sayısındaki azalmanın yanı sıra, bankaların şube sayısında da azalma olmuştur. Sektördeki toplam şube sayısı 143 adet azalarak 5.963'e

gerilemiştir. Kamu sermayeli ticaret bankalarının şube sayısı 48 adet, fon bankalarının şube sayısı 28 adet azalırken, özel sermayeli ticaret bankalarının şube sayısı 103 adet, yabancı sermayeli bankaların şube sayısı 5 adet artmıştır. Özel sermayeli mevduat kabul etmeyen bankaların şube sayısı 2 adet azalırken, kamu ve özel sermayeli mevduat kabul etmeyen bankaların şube sayılarında değişiklik olmamıştır (Tablo 63).

Tablo 63: Banka Şubelerinin Yıllara Göre Dağılımı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ticaret Bankaları	5.359	5.596	5.682	6.192	5.914	5.946
Kamu Sermayeli Bankalar	2.426	2.459	2.429	2.725	2.019	1.971
Özel Sermayeli Bankalar	2.695	2.867	2.975	3.019	3.488	3.591
Tas. Mevd. Sig. Fon. Devred. Bankalar	197	224	224	213	203	175
Yabancı Bankalar	41	46	54	235	204	209
Türkiye'de Kurulmuş Bankalar	21	24	28	206	170	175
Türkiye'de Şube Açan Bankalar	20	22	26	29	34	34
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	22	25	25	18	19	17
Kamu Sermayeli Bankalar	12	12	11	4	4	4
Özel Sermayeli Bankalar	6	10	11	11	12	10
Yabancı Bankalar	4	3	3	3	3	3
Toplam	5.381	5.621	5.707	6.210	5.933	5.963
Kapanan Bankalara Ait Şubeler (1)	1.989	2.070	2.130	698	173	0
Toplam	7.370	7.691	7.837	6.908	6.106	5.963

Kaynak: TBB

(1): Kapanmış olan bankaların geçmiş yıllara ait şube sayılarını kapsamaktadır.

2003 yılında bankacılık sisteminde çalışan sayısında 2002 yılına göre önemli bir değişiklik olmamıştır. 2002 yılında bankacılık sisteminde 123.271 kişi olan çalışan sayısı, 2003 yılında 28 kişi azalarak 123.243 kişi olmuştur. 2003 yılında çalışan sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 2.164 kişi, Fon bankalarında 1.368 kişi, kamusal sermayeli mevduat kabul etmeyen bankalarda 292 kişi ve özel sermayeli mevduat kabul etmeyen bankalarda 13 kişi azalmıştır. Özel sermayeli ticaret bankalarının çalışan sayısı 5.329 kişi, yabancı sermayeli ticaret bankalarının çalışan sayısı 115 kişi artmıştır (Tablo 64).

2003 yılı sonu itibarıyla 208 adet büyük ölçekli, 103 adet küçük ölçekli olmak üzere toplam 311 firma Finansal Yeniden Yapılandırma Programı kapsamına alınmıştır. Bunların 9'u Doğu Anadolu, 12'si Karadeniz, 15'i Güneydoğu Anadolu, 16'sı Akdeniz, 37'si İç Anadolu, 42'si Ege ve 180'i Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmalardan oluşmuştur.

Kapsama alınan firmalardan 72'si küçük ölçekli, 184'ü büyük ölçekli olmak üzere 256 tanesi ile yeniden yapılandırma anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla

563,6 milyon doları küçük firmalara, 4.944,9 milyon doları büyük firmalara ait olmak üzere toplam 5.508,5 milyon dolarlık kredi borcu yeniden yapılandırılmıştır.

Tablo 64: Bankalarda Çalışanların Yıllara Göre Dağılımı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ticaret Bankaları	120.114	125.184	124.269	122.800	116.694	118.606
Kamu Sermayeli Bankalar	60.469	61.730	60.191	56.108	40.158	37.994
Özel Sermayeli Bankalar	52.129	55.311	55.741	55.384	65.284	70.613
Tas. Mevd. Sig. Fon. Devred. Bankalar	5.881	6.218	6.270	5.839	5.886	4.518
Yabancı Bankalar	1.635	1.925	2.067	5.469	5.366	5.481
Türkiye'de Kurulmuş Bankalar	690	764	736	4.069	3.904	3.926
Türkiye'de Şube Açan Bankalar	945	1.161	1.331	1.400	1.462	1.555
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	5.054	5.167	5.319	5.111	4.942	4.637
Kamu Sermayeli Bankalar	4.341	4.336	4.456	4.322	4.174	3.882
Özel Sermayeli Bankalar	631	764	784	712	691	678
Yabancı Bankalar	82	67	79	77	77	77
Toplam	125.168	130.351	129.588	127.911	121.636	123.243
Kapanan Bankalara Ait Şubeler (1)	41.324	43.637	40.813	9.584	1.635	0
Toplam	166.492	173.988	170.401	137.495	123.271	123.243

Kaynak: TBB

(1): Kapanmış olan bankaların kapanma tarihinden önceki yıllara ait personel sayılarını kapsamaktadır.

Sermaye Piyasası

2003 yılında ihraç edilen toplam menkul kıymet tutarı 2002 yılına göre % 28,3 artarak 129.496,4 trilyon TL'den 166.120,1 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bunun % 95,3'ü kamu kesimi, % 4,7'si özel kesim menkul kıymet ihraçlarından oluşmuştur (Tablo 65).

Tablo 65: Menkul Kıymet İhraç İzini

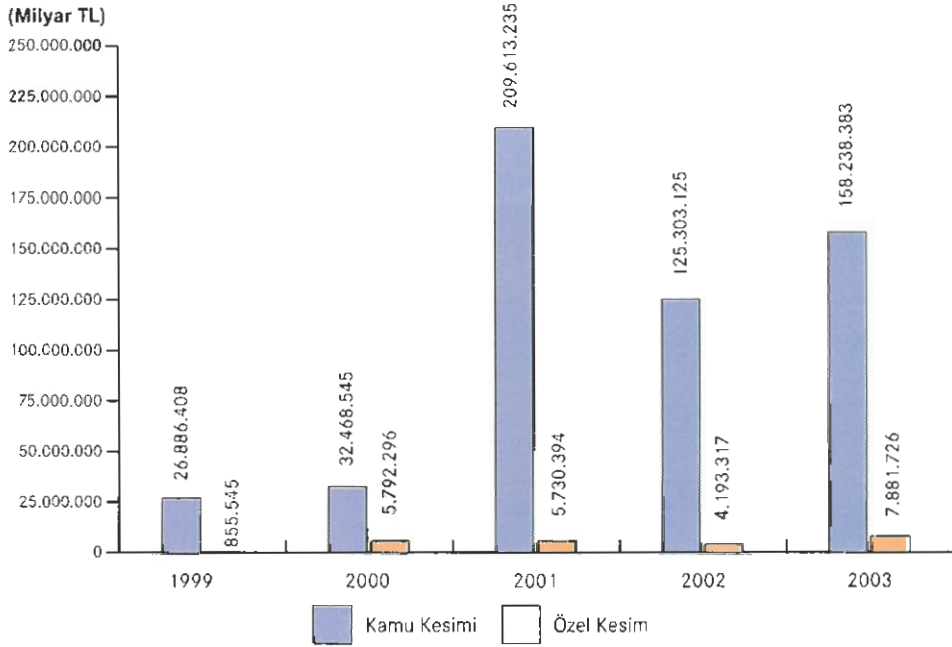
	Değer			Pay (%)			(Milyar TL)	
							Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
Kamu Kesimi	209.613.235,0	125.303.124,8	158.238.383,4	100,0	100,0	100,0	-40,2	26,3
Devlet Tahvili	164.183.336,0	58.900.024,7	101.777.185,5	78,3	47,0	64,3	-64,1	72,8
Hazine Bonoları	45.429.899,0	66.403.100,1	56.461.197,9	21,7	53,0	35,7	46,2	-15,0
Özel Kesim	5.730.393,8	4.193.317,1	7.881.726,3	100,0	100,0	100,0	-26,8	88,0
Hisse Senedi	1.684.497,8	1.597.316,8	1.749.596,6	29,4	38,1	22,2	-5,2	9,5
Banka Bonosu ve	147.696,7	83.613,9	0,0	2,6	2,0	0,0	-43,4	-
Banka Garantili Bono								
MKYF Katılma Belgeleri	3.830.878,7	2.405.345,7	6.118.693,0	66,9	57,4	77,6	-37,2	154,4
Yabancı Yatırım Fonu Kat. Bel.	67.320,6	107.040,7	13.436,7	1,2	2,6	0,2	59,0	-87,4
Toplam	215.343.628,8	129.496.441,9	166.120.109,7	-	-	-	-39,9	28,3

Kaynak: SPK

Kamu kesimi devlet tahvili ihraçları % 72,8 artarken, hazine bonosu ihraçları % 15 azalmıştır. Bu gelişmeye bağlı olarak kamu kesimi menkul kıymet ihraçları toplamı % 26,3'lük artışla 158.238,4 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bunun 101.777,2 trilyon TL'lik kısmı (% 64,3) devlet tahvili, 56.461,2 trilyon TL'lik kısmı (% 35,7) hazine bonosu ihraçlarından meydana gelmiştir.

Özel kesim menkul kıymet ihraçları, 2003 yılında % 88 artarak 7.881,7 trilyon TL'ye yükselmiştir. Özel kesim menkul kıymet ihracının 1.749,6 trilyon TL'lik kısmını (% 22,2) hisse senedi, 6.118,7 trilyon TL'lik kısmını (% 77,6) menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri, 13,4 trilyon TL'lik kısmını da (% 0,2) yabancı yatırım fonu katılma belgeleri oluşturmuştur.

Grafik 18: Menkul Kıymet İhraç İzini

Aylar itibariyle özel kesim menkul kıymet ihracı en çok 2.155,1 trilyon TL ile Aralık ayında yapılırken, onu 1.433,9 trilyon TL ile Kasım ayında, 1.339,8 trilyon TL ile de Ocak ayında yapılan ihraçlar izlemiştir. Hisse senedi ihraçlarının en yoğun olduğu aylar Aralık, Mart ve Ağustos, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarının en yoğun olduğu aylar Kasım, Aralık ve Ocak ayları olmuştur. Yabancı yatırım fonu katılma belgeleri ihracı sadece Ağustos ayında yapılırken, banka bonosu ve banka garantili bono ihracı yapılmamıştır (Tablo 66).

Tablo 66: Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri

(Milyar TL)						
Yıllar	Aylar	Hisse Senedi	Banka Bonosu ve Banka Garantili Bono	MKYF Katılma Belgeleri	Yabancı YF Katılma Belgeleri	Genel Toplam
2001	I	34.657,4	-	43.564,3	-	78.221,7
	II	5.951,1	-	40.032,6	22.552,8	68.536,5
	III	55.580,8	-	131.395,9	-	186.976,7
	IV	126.373,8	-	122.469,0	-	248.842,8
	V	20.103,1	-	45.530,0	-	65.633,1
	VI	257.911,7	-	1.835.925,4	-	2.093.837,1
	VII	182.046,3	-	93.189,2	44.767,8	320.003,4
	VIII	310.486,2	147.696,7	428.832,4	-	887.015,3
	IX	160.601,6	-	419.202,4	-	579.804,0
	X	44.461,9	-	180.343,2	-	224.805,1
	XI	8.978,4	-	362.485,3	-	371.463,7
	XII	477.345,5	-	127.909,0	-	605.254,5
	Toplam	1.684.497,8	147.696,7	3.830.878,7	67.320,6	5.730.393,7
2002	I	345.610,6	-	122.204,0	-	467.814,6
	II	93.944,9	-	18.340,0	-	112.284,9
	III	71.260,0	-	207.297,7	26.285,5	304.843,2
	IV	85.146,1	-	367.965,0	-	453.111,1
	V	170.765,6	-	206.407,0	45.900,0	423.072,6
	VI	74.996,0	-	466.690,0	-	541.686,0
	VII	142.531,4	-	124.851,0	19.175,3	286.557,6
	VIII	159.587,6	-	452.806,0	15.680,0	628.073,6
	IX	16.449,2	83.613,9	213.529,0	-	313.592,1
	X	50.881,7	-	47.977,0	-	98.858,7
	XI	282.235,3	-	25.115,0	-	307.350,3
	XII	103.908,6	-	152.164,0	-	256.072,6
	Toplam	1.597.316,8	83.613,9	2.405.345,7	107.040,7	4.193.317,2
2003	I	100.724,9	-	1.239.122,0	-	1.339.846,9
	II	4.828,0	-	20.282,0	-	25.110,0
	III	218.347,0	-	56.980,0	-	275.327,0
	IV	62.199,6	-	238.673,0	-	300.872,6
	V	16.238,9	-	716.099,0	-	732.337,9
	VI	126.772,0	-	51.205,0	-	177.977,0
	VII	134.763,8	-	71.846,0	-	206.609,8
	VIII	166.247,6	-	352.544,0	13.436,7	532.228,3
	IX	34.995,9	-	73.909,0	-	108.904,9
	X	29.076,6	-	564.389,0	-	593.465,6
	XI	67.101,7	-	1.366.822,0	-	1.433.923,7
	XII	788.300,6	-	1.366.822,0	-	2.155.122,6
	Toplam	1.749.596,6	-	6.118.693,0	13.436,7	7.881.726,3

Kaynak: SPK

2002 yılında % 62,9 daralan menkul kıymetler ikinci el piyasa işlem hacmi, büyük ölçüde 2003 yılında devlet tahvili ihracında meydana gelen yüksek oranlı artış nedeniyle % 62 genişleyerek 605.625,7 trilyon TL'ye yükselmiştir (Tablo 67).

Kamu kesimi menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 71,5'lik artışla 458.981,7 trilyon TL'ye, özel sektör menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 37,9'luk artışla 146.644 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 2003 yılında da ikinci el piyasada hisse senedi dışında hiç bir özel sektör menkul kıymet yatırım aracı işlem görmemiştir. Toplam ikinci el piyasa işlemleri içinde bir önceki yıla

göre kamu kesimi menkul kıymetlerinin payı 4,2 puanlık artışla % 75,8, özel kesim menkul kıymetlerinin payı da 4,2 puanlık düşüşle % 24,2 olmuştur.

Tablo 67: İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi

(Milyar TL)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2002	2003
Kamu Kesimi	914.466.862,3	267.574.516,7	458.981.673,2	100,0	100,0	100,0	-70,7	71,5
Devlet Tahvili	697.325.273,5	162.162.580,2	364.784.683,3	76,3	60,6	79,5	-76,7	124,9
Hazine Bonosu	217.141.358,8	105.411.936,5	94.196.989,9	23,7	39,4	20,5	-51,5	-10,6
Döviz Endeksli Tahvil	230,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
Özel Kesim	93.658.588,1	106.302.549,8	146.644.042,8	100,0	100,0	100,0	13,5	37,9
Hisse Senedi	93.116.229,9	106.302.549,8	146.644.042,8	99,4	100,0	100,0	14,2	37,9
Özel Sektör Tahvili	271,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
Banka Bonosu-BGB	541.716,9	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
Finansman Bonosu	470,3	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-
Toplam	1.008.125.450,4	373.877.066,5	605.625.716,0	-	-	-	-62,9	62,0

Kaynak: SPK

İMKB işlem hacmi 2002 yılı sonuna göre % 38 artarak 106.302,3 trilyon TL'den 146.645 trilyon TL'ye yükselmiştir. 2003 yılında en yüksek işlem hacmi 25.045,9 trilyon TL ile Ekim, en düşük işlem hacmi ise 5.957,9 trilyon TL ile Temmuz aylarında gerçekleşmiştir (Tablo 68).

Tablo 68: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

Yıl	Ay	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İMKB Endeksi (98601=1)	Toptan Eş. Fiyat Endeksi		İşlem Hacmi	
				1994-100	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2002	I	11.484.732,0	13.252,3	5.157,4	4,2	18,2	13,5
	II	5.878.027,0	11.055,7	5.289,5	2,6	-48,8	-50,1
	III	7.920.561,0	11.470,9	5.387,9	1,9	34,7	32,3
	IV	8.719.523,0	11.441,5	5.485,5	1,8	10,1	8,1
	V	5.554.526,0	10.413,7	5.508,4	0,4	-36,3	-36,6
	VI	4.227.177,0	9.379,9	5.572,0	1,2	-23,9	-24,8
	VII	9.451.229,0	10.236,5	5.720,7	2,7	123,6	117,8
	VIII	7.063.992,0	9.547,3	5.842,8	2,1	-25,3	-26,8
	IX	3.941.128,0	8.842,2	6.024,6	3,1	-44,2	-45,9
	X	7.859.776,0	10.251,9	6.213,3	3,1	99,4	93,4
	XI	24.561.347,0	13.300,4	6.314,3	1,6	212,5	207,5
	XII	9.640.329,0	10.369,9	6.478,8	2,6	-60,7	-61,7
2003	I	7.562.839,0	11.032,0	6.840,7	5,6	-21,5	-25,7
	II	7.113.369,0	11.574,4	7.055,7	3,1	-5,9	-8,8
	III	7.480.452,0	9.475,1	7.281,8	3,2	5,2	1,9
	IV	13.011.499,0	11.510,0	7.410,0	1,8	73,9	70,9
	V	10.877.115,0	11.381,4	7.364,0	-0,6	-16,4	-15,9
	VI	7.775.262,0	10.884,4	7.222,2	-1,9	-28,5	-27,1
	VII	5.957.948,0	10.572,0	7.183,5	-0,5	-31,9	-31,5
	VIII	9.364.934,0	11.611,8	7.169,4	-0,2	76,8	77,1
	IX	14.882.452,0	13.055,9	7.173,3	0,1	58,9	58,8
	X	25.045.880,0	15.754,3	7.213,4	0,6	68,3	67,4
	XI	13.079.064,0	14.617,5	7.336,2	1,7	-47,8	-48,7
	XII	24.494.151,6	18.625,0	7.382,1	0,6	87,3	86,1

Kaynak: İMKB, SPK, DİE

2003 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi 2002 yılında olduğu gibi dalgalı bir seyir izlemiştir. 2003 yılı Ocak ve Şubat aylarında ABD yardım paketi ve tezkere ile ilgili beklentilere bağlı olarak endeks kısmi olarak yükselirken, Mart ayında Irak savaşının etkisiyle yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Eylül ve Ekim aylarında ABD kredisinin onaylanması ile artan endeks, Kasım ayında terör olayları nedeniyle düşüş göstermiştir. Aralık ayında piyasalarda oluşan güven ortamı sonucu endeks yılın en yüksek seviyesine çıkmıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi, 2002 yılı sonuna göre % 79,6 artmış ve yılı 18.625 puandan kapatmıştır.

3. Kamu Finansmanı

2003 yılı maliye politikasının temel önceliği, kamu kesimi harcamalarını kontrol altında tutarak faiz dışı kamu dengesinde sağlanan fazlanın daha da artırılması ve hedeflenen enflasyonla uyumlu gelirler politikasının yürütülmesi olarak belirlenmiştir. Maliye politikası GSMH'nin % 6,5'i oranında kamu sektörü faiz dışı fazlası verecek şekilde oluşturulmuştur. Bu hedefe ulaşabilmek için yıl içinde bazı ilave tedbirler alınmıştır. Gelir artırıcı ve harcama kısıcı önlemler uygulamaya konulmuş, yapısal düzenlemelere devam edilmiştir. Böylece 2003 yılında mali disiplini büyük ölçüde sağlanmıştır.

2002 yılında % 47 olan kamu gelirleri artış hızı, 2003 yılında % 30,3'e gerilemiş, toplam kamu gelirleri 112.462 trilyon TL olmuştur (Tablo 69).

Tablo 69: Kamu Kesimi Gelirleri

	(Cari Fiyatlarla, Trilyon TL)										
				Değişim (%)		Pay (%)			GSMH'ya Oranlar (%)		
	2001	2002	2003 (1)	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Vergiler	47.921	66.105	94.734	37,9	43,3	81,6	76,6	84,2	27,2	24,0	26,6
- Vasilasız	18.501	22.221	29.154	20,1	31,2	31,5	25,7	25,9	10,5	8,1	8,2
- Vasilalı	28.746	42.543	62.191	48,0	46,2	49,0	49,3	55,3	16,3	15,5	17,4
- Servet	674	1.342	3.388	99,1	152,5	1,1	1,6	3,0	0,4	0,5	0,9
Vergi Dışı Normal Gelirler	3.894	8.402	8.889	115,8	5,8	6,6	9,7	7,9	2,2	3,1	2,5
Faktör Gelirleri	9.573	20.178	19.549	110,8	-3,1	16,3	23,4	17,4	5,4	7,3	5,5
Sosyal Fonlar	-4.307	-8.837	-13.879	105,2	57,1	-7,3	-10,2	-12,3	-2,4	-3,2	-3,9
Toplam	57.082	85.848	109.293	50,4	27,3	97,2	99,5	97,2	32,3	31,2	30,6
Özelleştirme Gelirleri	1.618	456	3.169	-71,8	594,5	2,8	0,5	2,8	0,9	0,2	0,9
Toplam Gelir	58.700	86.304	112.462	47,0	30,3	100,0	100,0	100,0	33,3	31,4	31,5

Kaynak: DPT, DİE

(1): Geçici